

**НАУЧНО ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ЈУБИЛЕЈА
СРЕДЊОВЕКОВНИХ ДОГАЂАЈА:
ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ КУЛТУРЕ СЕЊАЊА У
ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XX И ПОЧЕТКОМ XXI ВЕКА¹**

Обележавање годишњица средњовековних догађаја узето је као поље истраживања културе сењања, кроз праћење научног односа према српској историји, односно прошлости, пригодним поводима. Хронолошки оквир овог разматрања започет је са 1949. годином, када је падао јубилеј 600 година од проглашења Законика цара Стефана Душана (две године касније штампана је публикација тим поводом), а завршен са 2021, када је обележавано 700 година од смрти краља Милутина. У овом раздобљу, од око седам деценија, долазиле су године које су представљале јубилеје значајних догађаја из српске средњовековне историје. Кроз исцрпан преглед издвојили смо годишњице тих догађаја, које су биле предмет научне пажње кроз одржавање научних скупова, конференција или симпозијума, као и кроз приређене пригодне тематске зборнике и споменице.

Кључне речи: јубилеј, средњи век, догађај, историја, наука, прослава, култура сењања

---

* dejan.jecmenica@f.bg.ac.rs

¹ Рад је излаган на Научном скупу „Наука и стварност“, одржаном 22. маја 2021. године у организацији Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву.

УВОД

Јубилеји средњовековних догађаја из српске историје који су привлачили посебну научну пажњу, и отварали потребу да се на одговарајући, шири начин обележе, предмет су истраживања у овој студији. Сасвим очекивано, за апсолутну већину посматраних случајева обележавање је унапред припремано, а онда остваривано, као подухват већег броја научника и организатора, по правилу, одржавањем научних скупова, конференција или симпозијума, али и објављивањем тематских зборника и споменица. Неке годишњице су обележаване и појединачним трудом једног или неколико аутора, обично у виду научне или научно-популарне монографије, организовањем тематских изложби, серије јавних предавања и сл. Све те видове појединачне пажње не можемо обухватити овом студијом, тако да тај задатак остаје за неко ново истраживање. Свечане академије и пригодне манифестације које су догађај пратиле и приближаване широј, углавном ненаучној, али заинтересованој јавности, такође нису предмет овог истраживања. Иза научних скупова, конференција или симпозијума објављивани су зборници радова учесника. Они управо представљају трајно и непролазно сведочанство о научној пажњи која је сећању на важне догађаје била посвећена у време обележавања јубилеја. Некада су ти зборници штампани релативно кратко након завршетка скупова, а врло често, годину, две, па и више, пошто су научна окупљања одржана.

Значај научног обележавања годишњица важних догађаја вишеструк је. Само једну раван представља поглед са становишта неговања културе сећања. Она још већа, и у научном смислу драгоценија вредност оваквих пригода, била је у томе да су за њихову реализацију окупљани и покретани готово сви истакнути научни делатници, који су се бавили епохом, из поља различитих наука: историје, историје уметности, археологије, етнологије, архитектуре, права, теологије, филологије, музикологије итд. Овакав мултидисциплинарни приступ обележаваној теми доносио је изузетне научне резултате са дугорочним значајем.

Структура ове студије заснована је на тематско-хронолошком принципу. Замишљена је тако да се прво издвоје средњовековни догађаји чији су јубилеји научно пропраћени, а затим да се у оквиру сваког од њих хронолошки прикажу обележаване годишњице, уколико их је било више. Када је реч о самим јубилејима, редослед (означен поднасловима) одређиван је према времену одржавања прве научне манифестације која их је пратила, а не по времену штампања

публикације, пошто је објављивање зборника радова по правилу долазило нешто касније.

У овој студији пажња је на првом месту усмерена на научна обележавања јубилеја у Србији, али су обухваћени и они случајеви када је ван земље научна пажња посвећивана догађајима из српске средњовековне историје.

ЗАКОНИК ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА

Српска академија наука је шест векова Законика цара Стефана Душана (1349) обележила свечаном академијом одржаном 15. и 16. децембра 1949. године, којом приликом је излагано више пригодних предавања. Већи део тих излагања, у непромењеном, или проширеном облику, обједињен је у *Зборник у част шесте стогодишњице Законика цара Душана*, који је примљен на Академијином VII скупу Одељења друштвених наука, од 13. октобра 1950, а објављен је наредне, 1951. године (Радојчић, 1951). Овај подухват је амбициозно сматран само почетком остваривања планова ове највише српске научне институције у вези са прославом значајног јубилеја.

Наредни јубилеј Законика, 650-годишњица, 21. маја 1999. године, падао је у време НАТО агресије на СР Југославију, те је прослава у Београду с разлогом морала бити одложена. Српска академија наука и уметности (даље САНУ) посветила се обележавању овог значајног догађаја, организовањем научног скупа, који је планиран за 3. октобар 2000. године, али је због посебних друштвених околности које су се одвијале у том тренутку, опет одложен, како се сазнаје из поздравне речи академика Симе Ђирковића. Већи део саопштења учесника скупа обједињен у зборник радова *Законик цара Стефана Душана*, примљен на Академијином V скупу Одељења друштвених наука, 4. маја 2004. године. Књига је најзад угледала светло дана наредне, 2005. године (Ђирковић и Чавошки, 2005).

Обележавању значајног јубилеја посветила се и Академија наука и умјетности Републике Српске, која је тим поводом организовала научни скуп *Душанов законик – 650 година од његовој доношења*, одржан 22. децембра 1999. године у Бањој Луци. Наредне године објављен је и зборник радова под истим насловом (Кузмановић, 2000).

СОПОЋАНИ

Поводом седамстоте годишњице Манастира Сопоћана, задужбине краља Стефана Уроша I, састављен је Одбор за прославу, чијим старањем је 1965. године издат зборник *Седам сто година година Сопоћана*, опремљен фотографијама, у коме су текстови посвећени Србији краља Уроша I, архитектури и сликарству Сопоћана (Панић-Суреп, 1965). Овој прослави се није посветила само једна установа. У раду одбора је преко својих представника учествовало више водећих институција. На његовом челу био је Милорад Панић Суреп, књижевник, а чланови академици САНУ, председник Скупштине општине Нови Пазар, професори Филозофског факултета у Београду, управници Народнoг музеја у Београду и Галерије фресака, директор Републичког завода за заштиту споменика културе.

СКЕНДЕРБЕГ

Поводом обележавања 500 година од смрти Ђурђа Кастриота Скендербега, Завод за историју и Албаноолошки институт у Приштини организовали су *Симпозијум о Скендербегу*, који је одржан од 9. до 12. маја 1968. године. Следеће године Албаноолошки институт је штампао зборник радова (Ајети и др, 1969).

СРПСКА АРХИЕПИСКОПИЈА

Седам и по векова од оснивања аутокефалне Српске архиепископије (1219), Српска православна црква је обележила 1969. године издајући зборник *Српска православна црква 1219–1969. Споменица о 750-годишњици аутокефалности*, састављен из шест одељака кроз које су изложене студије о различитим питањима историје српске цркве кроз векове, од оснивања до савременог доба (Лаврентије еп. и др., 1969).

Међународним научним скупом *Осам векова аутокефалије Српске православне цркве (1219–2019): историјско, богословско и културно наслеђе*, који је одржан од 10. до 14. децембра 2018. године на Православном богословском факултету у Београду, Српска православна црква је обележила свој велики јубилеј. Зборник радова штампан је 2020. године (Пузовић и Таталовић, 2020).

Међународни симпозијум византолога *Ниш и Византија XVIII организован је са темом 800 година аутокефалности Српске цркве (1219–2019): црква, политика и уметности у Византији и суседним*

земљама, и одржан је од 3. до 5. јуна 2019. године. Зборник радова објављен је наредне године (Ракоција, 2020).

Правни факултет Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици организовао је научни скуп *800 година аутокефалности Српске православне цркве*, који је одржан 28. новембра 2019. године. Зборник радова штампан је наредне године (Вујовић, Мирковић, Челић, 2020).

Центар за црквене студије из Ниша великој годишњици посветио је шеснаести број часописа *Црквене студије*, припремљеног у два тома, као посебно издање тематског зборника под насловом *Свети Сава и осам векова Српске цркве*. Књиге импозантног зборника, који укупно садржи више од 100 студија, објављене су 2019. године (Бојовић, 2019).

800 година од аутокефалности Српске архиепископије обележили су САНУ и Српски комитет за византологију, приређивањем 2019. године обједињеног тематског зборника *Краљевство и архиепископија у српским и поморским земљама Немањића*, у коме је учествовало 20 аутора, а који је био посвећен и 800-годишњици проглашења Српског краљевства (Максимовић и Пириватрић, 2019). Зборник је примљен на Академијином VII редовном скупу Одељења историјских наука, 25. септембра 2019. године.

Две важне годишњице Српске православне цркве обележио је 2020. године Студијски програм историје Филозофског факултета у Бањој Луци, зборником *Осам вијекова аутокефалности и један вијек од уједињења Српске православне цркве* (Бранковић и Милошевић, 2020).

КРУШЕВАЦ

Научним симпозијумом *Шест векова Крушевца*, одржаним од 4. до 9. октобра 1971. године, у организацији Одбора за прославу, обележен је значајан јубилеј овог града. Рад симпозијума, у коме је учествовало 40 научника, био је подељен у две секције, од којих је прва имала тему *Крушевац кроз векове*, док је друга носила назив *О кнезу Лазару*. Хронолошки оквир скупа био је од средњег века до Првог светског рата. Следеће, 1972. године, укупно 12 реферата, припремљених за објављивање као истраживачке студије, штампани су у зборнику који је носио исти назив као тема прве секције на Симпозијуму (Стошић 1972).

Радови саопштени на другој секцији, укупно 28, објављени су крајем 1975. године у посебном зборнику *О кнезу Лазару* (Божић и Ђурић, 1975).

СВЕТИ САВА

Осамсто година од рођења Светог Саве, првог српског архиепископа, као јубилеј од изузетног значаја, привукао је велику научну пажњу. Децембра 1976. године САНУ је организовала међународни научни скуп, и 33 реферата обликована у истраживачке студије објављена су у зборнику радова *Сава Немањић – Свети Сава. Историја и предање*, који је примљен на III седници Извршног одбора Председништва САНУ од 10. фебруара 1978. Следеће године завршена је штампа обимне књиге (Ђурић, 1979).

Српска православна црква важан јубилеј свог оснивача обележила је посебним зборником *Свети Сава – Стоменица поводом осамстоогодишњице рођења 1175–1975*, објављеним 1977. године, у коме су штампана укупно 22 научна рада (Јован еп. и др., 1977).

Четиристота годишњица од спаљивања моштију Светог Саве била је повод да се тај догађај пригодно обележи. Обједињујући иницијативе које су долазиле са различитих страна, САНУ је организовала међународни научни скуп који је одржан од 9. до 13. маја 1995. године у Београду, Жичи, Студеници и Милешеви. Из њега је настао зборник с укупно 33 научна рада (Ђирковић, 1998). Рукопис је примљен на Академијином V редовном скупу Одељења историјских наука 29. маја 1996, а књига је штампана 1998. године.

РАВЕНИЦА

Шесту стогодишњицу оснивања Манастира Раванице обележила је Српска православна црква 1981. године зборником *Манастир Раваница – стоменица о шестој стоогодишњици* (Хризостом еп. и др., 1981). У овом зборнику радова објављено је 17 студија и два прилога, а тематски су била покривена различита питања, од заснивања манастира до савременог доба.

ДЕЧАНИ

Шестсто педесета годишњица од завршетка градње манастира Дечана (1335) била је повод да САНУ обележи овај значајан јубилеј. Септембра 1985. године одржан је међународни научни скуп, а 37

студија обједињено је у зборнику *Дечани и византијска уметност средњом XIV века*, који је примљен на Академијином IX скупу Одељења историјских наука, одржаном 25. новембра 1987. Књига је објављена 1989. године (Ђурић, 1989).

МИЛШЕВА

Јубилеју седам и по векова постојања Манастира Милешеве САНУ је посветила међународни научни скуп, одржан јуна 1985. године. Зборник радова *Милешева у историји српског народа*, примљен на Академијином V скупу Одељења историјских наука, одржаном 28. маја 1986, садржао је 29 научних студија, а штампан је наредне године (Ђурић, 1987).

СТУДЕНИЦА

Обележавање јубилеја осам векова Манастира Студенице организовала је САНУ под покровитељством Републичког одбора за прославу ове годишњице. Овим поводом организован је међународни научни скуп, септембра 1986. године. Како је тема скупа постављена нешто шире тако да обухвата и византијску уметност, у зборник радова *Студеница и византијска уметност око 1200. године*, који је примљен на IV скупу Одељења историјских наука, одржаном 29. априла 1987, укључено је укупно 48 научних радова. Обимна књига из штампе изашла је следеће године (Кораћ, 1988).

Седамстогодишњица завршетка Цркве Светих Јоакима и Ане у Манастиру Студеници, познате и под именом *Краљева црква*, које је добила по свом ктитору краљу Милутину, био је повод за обележавање овог јубилеја. Научни скуп тим поводом, у организацији САНУ, Православног богословског факултета у Београду и Манастира Студенице одржан је од 8. до 11. маја 2014. године у Београду и Студеници. У зборнику радова *Манастир Студеница – 700 година краљеве цркве*, који је издала САНУ, примљеном на Академијином VIII скупу Одељења историјских наука, 28. октобра 2015, сакупљено је 20 радова. Књига је штампана следеће године (Максимовић и Вукашиновић, 2016).

АРХИЕПИСКОП ДАНИЛО

Шестсто педесет година од смрти архиепископа Данила II (1337), једног од најзначајнијих српских црквених поглавара средњег века, обележено је међународним научним скупом који је организовала САНУ, децембра 1987. године. Зборник *Архиепископ Данило II и његово доба*, који је садржао 41 рад, примљен је на Академијином VIII скупу Одељења историјских наука, одржаном 19. октобра 1988, а књига је штампана 1991. године (Ђурић, 1991).

КОСОВСКА БИТКА

Шест векова од Косовске битке (1389) био је повод да се овај велики јубилеј обележи као једна од најзначајнијих годишњица српског средњег века. Број свечаних академија и других пригодних манифестација одржаних у спомен на ову битку није лако утврдити, а више научних скупова који су одржани сведочи о научној пажњи која је овој годишњици поклањана.

Друштво историчара Србије и Војводине, одељења за историју Филозофског факултета у Београду и Новом Саду, Републички завод за унапређење васпитања и образовања СР Србије, Педагошки завод Војводине и Завод за унапређење васпитања и образовања Београд, семинар за наставнике и професоре историје одржан у време „Јануарских дана просветних радника СР Србије“ посветили су јубилеју шест векова од Косовске битке. Тим поводом еминентни медијевисти одржали су предавања која су скупљена у посебан зборник *Српски народ у другој половини XIV и првој половини XV века*, штампан у издању Завода за уџбенике и наставна средства 1989. године (Ранковић, 1989).

Српска православна црква овој великој годишњици посветила је посебан зборник *Свети кнез Лазар. Споменница о шестој стогодишњици косовској боји 1389–1989*, у коме је објављено 38 научних студија. Припреме за овај подухват на време су почеле, пошто је књига већ одштампана у јуну 1989. године (Павле еп. и др., 1989).

У организацији Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине, у Сарајеву је 19. јуна 1989. године одржан научни скуп о Косовској бици. Није нам познато да је штампан посебан зборник радова. Студије су изгледа објављене у разним гласилима (Ћирковић, 1989: 40–42; Ћирковић, 1994: 7–14).

САНУ је значајан јубилеј обележила организујући научни скуп *Косовска бишка – историја и традиција*, од 22. до 24. јуна 1989. године. Овог пута није штампан посебан зборник, већ су 12 радова, предати крајем 1990, објављени у Академијином Гласу, тек 1996. године (Ферјанчић, 1996: 31–203).

Бугарско-југословенски симпозијум *600 година ош бишката на Косово поље (1389–1989)* одржан је од 24. до 26. октобра 1989. године у Софији. Укупно 13 радова сабрани су у посебној свесци *Годишњака Софијској универзитету Св. Климент Охридски*, штампаног тек 1995. године (Джурова, 1995).

Најзначајније студије о Косовској бици објављене током последњих сто година научног интересовања за овај догађај, сакупио је Раде Михаљчић у зборнику *Бој на Косову – историја и новија сазнања*, који је штампан у издању Књижевних новина 1992. године (Михаљчић, 1992). Овде је први пут објављена и неколицина нових студија.

БОГОРОДИЦА ГРАДАЧКА

Народни музеј у Чачку поводом великог и важног јубилеја организовао је научни скуп *800 година Богородице Градачке и рада Чачка*, који је одржан од 5. до 7. новембра 1992. године. Зборник радова, под нешто измењеним насловом, *Богородица Градачка у историји српског народа*, у коме је објављено 26 студија и дискусија са скупа, штампан је следеће године (Вуловић, 1993).

ВАЉЕВО

Најстарији сачувани писани помен Ваљева у историјским изворима, 14. августа 1393. године, био је повод да се овај датум узме за јубилеј шест векова овог града. Тим поводом је Народни музеј у Ваљеву, као стручна установа, уз подршку Скупштине општине, организовао научни скуп *Ваљево – њосћанак и усљон градској средишту*, који је одржан од 8. до 10. октобра 1993. године. У научно-организационом погледу највећу подршку Скупу дало је Одељење за историју Филозофског факултета у Београду. Следеће године штампан је зборник радова, који је у наслову задржао исто име као и Скуп (Бранковић, 1994).

ОКТОИХ

Велики јубилеј, пет векова од штампања прве ћириличне књиге на јужнословенском подручју, *Осмогласника* (1494), био је повод за одржавање међународног научног скупа *Пет вјекова Октоиха, прве штампане ћириличне књиге на словенском јуџу*, од 24. до 25. јуна 1994. годне на Цетињу. Организатори скупа били су Одбор за обележавање ове годишњице и две највише научне установе, Црногорска академија наука и умјетности и САНУ. Зборник радова са 15 студија штампан је 1996. године (Бабовић и Пантић, 1996).

ЦРКВА СВЕТОГ ЛУКЕ

Осамстота годишњица Цркве Светог Луке у Котору (1195) обележена је научним скупом одржаним од 20. до 22. октобра 1995. године. Српска православна црквена општина Котор две године касније (1997) објавила је зборник радова под насловом *Црква Светиој Луке кроз вјекове*, у коме је штампана укупно 21 студија (Кораћ, 1997).

ЦРКВА СВЕТОГ АХИЛИЈА У АРИЉУ

Седамстота годишњица од завршетка Цркве Светог Ахилија у Ариљу (1296), задужбине краља Стефана Драгутина, била је повод да се обележи овај вредан јубилеј. Научни скуп *Свети Ахилије у Ариљу – историја и уметности* одржан је од 25. до 28. маја 1996. године у Београду и Ариљу. Зборник радова, који је у називу задржао име научног скупа, објављен је тек 2002. године, у издању Републичког завода за заштиту споменика културе, и садржао је 15 саопштења (Омчикус, 2002).

СТЕФАН НЕМАЊА

Осам векова од повлачења са престола великог жупана Стефана Немање, на сабору у Расу (1196), био је повод да се обележи овај значајни јубилеј. САНУ је заједно са Скупштином општине Нови Пазар организовала међународни научни скуп *Стефан Немања – Свети Симеон Мирошочиви. Историја и предање*, који је одржан септембра 1996. године. Зборник радова, с укупно 33 саопштења, примљен је на Академијином VII скупу Одељења историјских наука, одржаном 30. септембра 1998, а књига је штампана 2000. године (Калић, 2000).

Деветсто година од рођења великог жупана Стефана Немање (1113) био је важан и велики јубилеј. Међународни симпозијум византолога *Ниш и Византија XIII* у част велике годишњице српског владара, организован је са темом *Стефан Немања између истока и запада*, а одржан је од 3. до 6. јуна 2013. године. Зборник радова објављен је 2015. године (Ракоција, 2015).

Овим поводом организован је и међународни научни скуп *Владар, монах и светитељ Стефан Немања – Прејодобни Симеон Мироточиви и српска историја и култура (1113–1216)*, који је одржан од 22. до 26. октобра 2014. године у Београду, Студеници, Подгорици и Никшићу. Зборник радова под насловом *Стефан Немања – прејодобни Симеон Мироточиви* штампан је у два тома 2016. године, у издању Института за историју уметности Филозофског факултета у Београду, Института за српски језик САНУ, Епархије будимљанско-никшићке и Митрополије црногорско-приморске (Радујко, 2016).

ХИЛАНДАР

Осамстога годишњица Хиландара (1198) као српског манастира на Светој гори, обележена је већим бројем културних манифестација и свечаних академија. САНУ је организовала међународни научни скуп под називом *Осам векова Хиландара – историја, духовни животи, књижевности, уметности и архитектура*, који је одржан у Београду од 19. до 22. октобра 1998. године. Зборник радова, с укупно 66 саопштења, примљен је на Академијином III скупу Одељења историјских наука, одржаном 31. марта 1999, а следеће године књига је штампана (Кораћ, 2000).

МОРАЧА

Поводом велике годишњице од оснивања манастира (1252), Митрополија црногорско-приморска и Одбор за прославу организовали су научни скуп *750 година Манастира Мораче*, који је одржан 4. и 5. новембра 2002. године у Морачи и Подгорици. Зборник радова под једноставним насловом *Манастир Морача*, објављен је 2006. године, у издању Балканолошког института САНУ, с укупно 13 радова (Тодић и Поповић, 2006).

ПАД СРПСКЕ ДЕСПОТОВИНЕ

Петсто педесет година од пада Српске деспотовине под турску власт (1459), као важну годишњицу, САНУ је обележила организујући научни скуп *Пад српске деспотовине 1459. године*, који је одржан у Београду од 12. до 14. новембра 2009. године. Зборник радова, с укупно 33 саопштења, примљен је на Академијином VI скупу Одељења историјских наука, одржаном 30. јуна 2010, а књига је објављена наредне године (Спремић, 2011).

ЈОВАН ВЛАДИМИР

Хиљадугодишњица од мученичке смрти кнеза Јована Владимира (1016) била је повод да се тај догађај научно обележи. Институт за српску културу из Никшића организовао је научни скуп *Свети Јован Владимир и његово мјесто у српској историји, култури и духовности*, који је одржан у Подгорици 2. јула 2016. године². Није нам познато да је објављен зборник радова.

Митрополија црногорско-приморска у част велике годишњице организовала је међународни научни скуп *Свети Јован Владимир кроз вјекове – историја и предање (1016–2016)*, који је одржан у Бару од 15. до 17. септембра 2016. године. Саопштења су штампана 2018. године у оквиру пригодне едиције студија под насловом *У спомен и славу Светио Јована Владимира* (Јововић, 2018).

Црногорска академија наука и умјетности у сарадњи са Академијом наука Албаније, Бугарском академијом наука и Македонском академијом наука и уметности организовала је научну конференцију *1000-годишњица Светио Јована Владимира*, одржану 21. октобра 2016. године у Подгорици. Зборник радова објављен је следеће године (Borozan, 2017).

Центар за црквене студије тринаести број часописа *Црквене студије*, објављен 2016. године, посветио је Јовану Владимиру, у коме је штампано укупно 15 радова (Бојовић, 2016).

---

² Подаци саопштени према *Програму* научног скупа.

800 ГОДИНА ОД КРУНИСАЊА КРАЉА СТЕФАНА ПРВОВЕНЧАНОГ

Осам векова од стицања краљевске круне и крунисања краља Стефана Првовенчаног (1217), као изузетно важан јубилеј, којим је српска држава стекла својеврсно међународно признање, чини се да није завредио адекватну друштвену пажњу а, с тим у вези, ни државну бригу какву је овакав догађај несумњиво заслуживао. С друге стране, научна пажња посвећена овој годишњици била је на нешто вишем нивоу.

Међународни симпозијум византолога *Ниш и Византија XVI* организован је са темом *Римски венац православној краљевстви – 800 година од крунисања Стефана Првовенчаног*, а одржан је у Нишу од 3. до 5. јуна 2017. године. Зборник радова објављен је наредне године (Ракоција, 2018).

Центар за историјску географију и историјску демографију Филозофског факултета у Београду, Одељење за историју Филозофског факултета у Новом Саду, Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу и Град Краљево организовали су међународни научни скуп *Српска краљевства у средњем веку*, који је одржан у Краљеву од 15. до 17. септембра 2017. године. Зборник радова, са 27 саопштења, штампан је исте године (Мишић, 2017).

САНУ је поводом ове годишњице организовала трибину *800 година од крунисања Стефана Првовенчаног*, са 6 учесника, која је одржана 25. октобра 2017. године. Две године касније САНУ је објавила тематски зборник *Краљевство и архиепископија у српским и поморским земљама Немањића*, који је примљен на Академијином VII редовном скупу Одељења историјских наука, 25. септембра 2019. године. У овом зборнику објављени су и радови са поменуте трибине (Максимовић и Пириватрић, 2019).

Историјски институт у Београду ову годишњицу обележио је зборником *Стефан Првовенчани и његово доба*, штампаном 2020. године, у коме су објављена 24 рада (Растовић, 2020).

МОНАСТИР ПРОХОР ПЧИЊСКИ

Поводом великог јубилеја, 25. и 26. септембра 2020. године у организацији Православне епархије врањске одржан је међународни научни скуп *Прејодобни Прохор Пчињски – 950 година у српском на-*

роду. Тематски зборник радова под истим насловом објављен је наредне године (Марјановић, 2021).

КРАЉ МИЛУТИН

Седам стотина година од упокојења краља Стефана Уроша II Милутина, 29. октобра 1321. године, био је повод да се ова велика годишњица једног од најзначајнијих српских владара достојно обељежи.

Међународни научни скуп *Седам векова од упокојења Светио краља Милутина*, у организацији Епархије врањске, Епархије рашко-призренске, Центра за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу, Катедре и Семинара за византологију Филозофског факултета у Београду, свечано је отворен у Манастиру Грачаници 23. септембра 2021. године, а радни део је настављен 24. и 25. септембра у Манастиру Преподобног Прохора Пчињског³. Зборник радова још није изашао из штампе.

Универзитет у Крагујевцу, Институт за литургику и црквену уметност Православног богословског факултета у Београду, Институт за стратегијска истраживања Републике Србије и Српски културно-информативни центар СПОНА из Скопља организовали су велики међународни научни скуп *Краљ Милутин и доба Палеолога: Историја, књижевност, културно наслеђе*. Планирано је да се одржи у Скопљу, од 24. до 26. октобра 2021. године, али због епидемиолошке ситуације организатори су били принуђени да одлуче да се скуп одвија преко видео-линкова. Упркос томе, није изгубио на квалитету, и остаје упамћен по највећем броју учесника, чак са 78 саопштења. До изласка зборника из штампе, научној јавности на располагању стоји књига резимеа објављена пре одржавања скупа (Ђирић и Убипариповић, 2021).

МИТРОПОЛИЈА ДАБРОБОСАНСКА

Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву и Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“ Универзитета у Источном Сарајеву организовали су научни скуп *Осам векова Митрополије дабробосанске*, који је одржан у Фочи од 1. до 3. октобра 2021. године, којим је обележен овај велики јубилеј. Наредне године штампан је зборник радова (Ђого, Голијанин и Бартула, 2022).

---

³ Подаци саопштени према *Програму* научног скупа.

ЦАР СТЕФАН УРОШ И МАРИЧКА БИТКА

Поводом 650 година од смрти бугарског цара Ивана Александра, српског цара Стефана Уроша и Маричке битке, одржана је међународна конференција *Сумрак средњег века на Балкану*, 22. и 23. октобра 2021. године у Софији. Конференцију су организовали Одељење за средњовековну историју Института за историјска истраживања Бугарске академија наука, Катедра за историју Византије Филозофског факултета у Београду и Архив Српске православне цркве. Планирано је да саопштења буду штампана у 12. тому часописа *Bulgaria Mediaevalis*⁴.

МИТРОПОЛИЈА ЦРНОГОРСКО-ПРИМОРСКА

Међународни центар за православне студије и Центар за црквене студије тематским зборником *Осам векова српске православне цркве у Црној Гори – од зетске епископије до митрополије црногорско-приморске*, обележили су значајан јубилеј из историје цркве. Зборник је штампан 2021. године и у њему су објављене укупно 24 студије (Бојовић, 2021).

АНА (МОНАХИЊА АНАСТАСИЈА), СУПРУГА ВЕЛИКОГ ЖУПАНА СТЕФАНА НЕМАЊЕ

Православна епархија нишка, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, Матица српска и Монс Хемус, у оквиру научног пројекта *Богословље и духовни животи СПЦ: историја и идентитет*, организовали су научни скуп *825 година постојања Свете Анастасије – Манастир Пресвете Богородице у Куршумлији*, који је одржан од 26. до 28. новембра 2021. године у Куршумлији и Пролом Бањи⁵. На овај начин први пут обележен је један јубилеј из живота супруге великог жупана Стефана Немање – Ане, монахиње Анастасије (од 1196).

---

⁴ Подаци саопштени према *Пројекту* научног скупа.

⁵ Подаци саопштени према *Пројекту* научног скупа.

ЗАКЉУЧАК

Примери које смо видели показују да је научна пажња која је посвећивана јубилејима средњовековних догађаја пажљиво и предано грађена током деценија, почев од средине XX века, од када смо ово питање посматрали. У почетку скромна, али не зато што повода за обележавање није било, брига према долазећим годишњицама постајала је и предмет око којег се окупљала и шира друштвена заједница, како путем стављања на располагање неопходних материјалних средстава тако и у организационом погледу. Брига и покровитељство државе, на највишем нивоу јако ретко су били присутни при обележавању јубилеја, чак и оних најважнијих. Уместо тога, јавља се подршка појединих државних органа (секретаријати, заједнице, министарства) или органа локалне самоуправе. Посматрајући читав период од око 70 година, лако је уочити да је водећа институција која је показивала највећу бригу око обележавања важних годишњица била и остала Српска академија наука и уметности. Њено одељење историјских наука показивало је у том погледу изузетну агилност. Захваљујући таквој преданости, постављани су темељи и изграђиван је модел по коме се одређени јубилеј обележава, а који је у најкраћем изгледао – *научни скуп* и *зборник радова*. Такав модел употпуњаван је или украшаван различитим пратећим пригодним манифестацијама, обично у локалним срединама где се догађај који је обележаван и збио. Тај пример као узор преузимају и друге институције које се, осим САНУ, постепено укључују као организатори обележавања јубилеја. Одмах последице САНУ, по агилности и броју јубилеја које је обележила, стоји Српска православна црква. И то показује фундаментални значај ове две институције у погледу бриге за очување историјског сећања и идентитета српског народа. Овакав закључак никако нема интенцију да умањи или ограничи значај осталих установа које су показивале бригу за обележавањем годишњица (где се пре свега истичу високошколске установе, док је упадљиво изостајање научних института), нарочито у последњој деценији или две. Напротив, њихов допринос је изузетан, будући да материјални и организациони ресурси поменутих двеју институција нису били неограничени, док је у научном погледу искуство и помоћ обе институције присутна код готово сваког обележавања јубилеја, и када оне нису биле непосредни организатори.

Литература

- Бабовић, М. и Пантић, М. (Прир.) (1996). *Пет вјекова Охридска, прве шtamпмане ћириличне књиге на словенском југу*. Подгорица: Одбор за обиљежавање 500 година прве штампане ћириличке књиге на словенском југу, ЦАНУ, САНУ.
- Божич, И. и Ђурић, В. (Прир.) (1975). *О кнезу Лазару*, Научни скуп у Крушевцу 1971. Београд: Филозофски факултет у Београду, Одељење за историју уметности, Народни музеј Крушевац.
- Бојовић, Д. (Прир.) (2016). *Црквене студије 13*. Ниш: Центар за црквене студије.
- Бојовић, Д. (Прир.) (2019). *Свети Сава и осам векова Српске цркве 1–2*, *Црквене студије 16/1 и 16/2* (2019). Ниш: Центар за црквене студије.
- Бојовић, Д. (Прир.) (2021). *Осам векова српске православне цркве у Црној Гори – од зетске епископије до митрополије црногорско-приморске*. Ниш: Центар за црквене студије.
- Бранковић, Б. М. и Милошевић, Б. (Прир.) (2020). *Осам вијекова аутокефалности и један вијек од уједињења Српске православне цркве*. Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци Филозофски факултет.
- Бранковић, С. (Прир.) (1994). *Ваљево – њостанак и усљон градској средшћи*. Ваљево: Народни музеј.
- Вујовић, О., Мирковић, Д. и Челић, Д. (Прир.) (2020). *800 година аутокефалности Српске православне цркве*, зборник радова са научног скупа. Косовска Митровица: Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.
- Вуловић, М. (Прир.) (1993). *Богородица Градачка у историји српског народа*. Чачак: Народни музеј у Чачку.
- Джурова, А. (Прир.) (1995). *Годишник на Софийскиа универзитет „Св. Климент Охридски“*, Том 86 (5) 1992–1993. Софија: Център за Славјано-византијски проучавања „Иван Дуйчев“.
- Ђого, Д. Р., Голијанин, В. и Бартула, В. (Прир.) (2022). *Осам вијекова Митрополије дабробосанске*. Пале: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву и Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“ Универзитета у Источном Сарајеву.
- Ђурић, В. (Прир.) (1979). *Сава Немањич – Свети Сава. Историја и предање*, Међународни научни скуп, децембар 1976. Београд: САНУ.

- Ђурић, В. (Прир.) (1987). *Милешева у историји српског народа*, Међународни научни скуп поводом седам и по векова постојања, јун 1985. Београд: САНУ.
- Ђурић, В. (Прир.) (1989). *Дечани и византијска уметност средином XIV века*, међународни научни скуп поводом 650 година Манастира Дечана. Београд: САНУ.
- Ђурић, В. (Прир.) (1991). *Архиепископ Данило II и његова доба*, Међународни научни скуп поводом 650 година од смрти. Београд: САНУ.
- Јован еп. и др. (Прир.) (1977). *Свети Сава – Сјоменица поводом осамстотогодишњице рођења 1175–1975*, Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.
- Јововић, В. и др. (Прир.) (2018). *У сјомен и славу Светиој Јована Владимира*, књ. 6-1 и 6-2. Цетиње: Митрополија црногорско-приморска, Светигора.
- Калић, Ј. (Прир.) (2000). *Стефан Немања – Свети Симеон Мироточиви. Историја и предање*, Међународни научни скуп. Београд: САНУ.
- Кораћ, В. (Прир.) (1988). *Студеница и византијска уметност око 1200. године*, Међународни научни скуп поводом 800 година Манастира Студенице. Београд
- Кораћ, В. (Прир.) (1997). *Црква Светиој Луке кроз вјекове*, научни скуп поводом 800-годишњице Цркве Светог Луке у Котору, зборник радова. Котор: Српска православна црквена општина.
- Кораћ, В. (Прир.) (2000). *Осам векова Хиландара – историја, духовни животи, књижевности, уметности и архитектура*, Међународни научни скуп. Београд: САНУ.
- Кузмановић, Р. (Прир.) (2000). *Душанов законик – 650 година од његовој доношења*. Бања Лука: АНУРС.
- Лаврентије еп. и др. (Прир.) (1969). *Српска православна црква 1219–1969. Сјоменица о 750-годишњици аутокефалности*. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.
- Максимовић, Љ. и Вукашиновић, В. (Прир.) (2016). *Манастир Студеница – 700 година краљеве цркве*. Београд: САНУ.
- Максимовић, Љ. и Пириватрић, С. (Прир.) (2019). *Краљевство и архиепископија у српским и поморским земљама Немањића*. Тематски зборник у част 800 година проглашења краљевства и аутокефалне архиепископије свих српских и поморских земаља. Београд: САНУ.

- Максимовић, Љ. и Пириватрић, С. (Прир.) (2019). *Краљевство и архиепископија у српским и поморским земљама Немањића*. Тематски зборник у част 800 година проглашења краљевства и аутокефалне архиепископије свих српских и поморских земаља. Београд: САНУ.
- Марјановић, Д. (Прир.) (2021). *Прејодобни Прохор Пчињски: 950 година у српском народу*, тематски зборник. Врање: Православна Епархија врањска.
- Михаљчић, Р. (Прир.) (1992). *Бој на Косову – старија и новија сазнања*. Београд: Књижевне новине.
- Мишић, С. (Прир.) (2017). *Српска краљевства у средњем веку*, зборник радова са међународног научног скупа. Краљево: Град Краљево.
- Омчикус, М. (Прир.) (2002). *Ахилије у Ариљу – историја, уметности*. Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.
- Павле еп. и др. (Прир.) (1989). *Свети кнез Лазар. Споменица о шестој стогодишњици косовској боја 1389–1989*. Београд: САНУ.
- Панић-Суреп, М. (Прир.) (1965). *Седам стогодина година Сојоћана*. Београд: Одбор за прославу.
- Пузовић, В. и Таталовић, В. (Прир.) (2020). *Осам векова аутокефалије Српске православне цркве (1219–2019): историјско, богословско и културно наслеђе*, зборник радова међународног научног скупа. Београд: Православни богословски факултет Универзитета, Свети архијерејски синод Српске православне цркве.
- Радојчић, Н. (Прир.) (1951). *Зборник у част шесте стогодишњице Законика цара Душана 1*. Београд: Српска академија наука.
- Радужко, М. (Прир.) (2016). *Стефан Немања – прејодобни Симеон Мировоциви*, зборник радова, 1–2. Београд: Институт за историју уметности, Филозофски факултет, Институт за српски језик САНУ.
- Ракоција, М. (Прир.) (2015). *Ниш и Византија XIII*, Зборник радова. Ниш: Град Ниш, Универзитет, Православна епархија нишка, Нишки културни центар.
- Ракоција, М. (Прир.) (2018). *Ниш и Византија XVI*, Зборник радова. Ниш: Град Ниш, Универзитет, Православна епархија нишка, Нишки културни центар.
- Ракоција, М. (Прир.) (2020). *Ниш и Византија XVIII*, Зборник радова. Ниш: Град Ниш, Универзитет, Православна епархија нишка, Нишки културни центар.

- Ранковић, Д. (Прир.) (1989). *Српски народ у другој половини XIV и првој половини XV века*, Зборник радова посвећен шестогодишњици Косовске битке. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Растовић, А. (Прир.) (2020). *Стефан Првовенчани и његово доба*. Београд: Историјски институт.
- Спремић, М. (Прир.) (2011). *Паг српске десетогодине 1459. године*. Зборник радова са научног скупа. Београд: САНУ, Одељење историјских наука.
- Стошић, А. (Прир.) (1972). *Крушевац кроз векове*, Зборник реферата са симпозијума одржаног од 4. до 9. октобра 1971. у Крушевцу. Крушевац: Народни музеј Крушевац.
- Тодић, Б. и Поповић, Д. (Прир.) (2006). *Манастир Морача*. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Ђирић, Ј. и Убипариповић, С. (Прир.) (2021). *Краљ Милушин и доба Палеолога: Историја, књижевност, културно наслеђе*, Међународни научни скуп, Скопље, 24–26. октобар 2021, књига резимеа. Скопље: Српски културно информативен центар Спона.
- Ђирковић, С. (1994). Перцепција исхода Косовске битке, *Историјски гласник* 1–2 (7–14). Београд: Савез друштва историчара.
- Ђирковић, С. (Прир.) (1998). *Свети Сава у српској историји и традицији*, Међународни научни скуп. Београд: САНУ.
- Ђирковић, С. и Чавошки, К. (Прир.) (2005). *Законик цара Стефана Душана. Зборник радова са научног скупа одржаног 3. октобра 2000, поводом 650 година од рођашења*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Ферјанчић, Б. (Прир.) (1996). *Глас САНУ, ССCLXXVIII*, Одељење историјских наука, књ. 9 (31–203). Београд: Српска академија наука и уметности.
- Хризостом еп. и др. (Прир.) (1981). *Манастир Раваница – споменница о шестој стогодишњици*. Београд: Просвета.

***

- Аџети, И. и др. (Прир.) (1969). *Simpoziumi per Skenderbeun. Simpozijum o Skenderbegu* (9–12 мај 1968). Приштина: Албанолошки институт.
- Ворозан, Ђ. (Прир.) (2017). *1000-годишњика Светог Јована Владимира*, Зборник радова са научне конференције. Подгорца: CANU.
- Ћирковић, С. (1989). Перцепција исхода Косовске битке, *Наши дани*, бр. 970, нова серија 40 (40–42). Сарајево: Наши дани.

Dejan M. Ječmenica

SCIENTIFIC MARKING OF THE ANNIVERSARY
OF MEDIAEVAL EVENTS:
A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF CULTURAL MEMORY
IN THE SECOND HALF OF THE XX
AND THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Summary

Marking the anniversaries of mediaeval events was taken as a field of research of cultural memory through observing the scientific relation to history on appropriate occasions. The chronological framework of this study starts with the year 1949 when it was the 600th anniversary of the Code of Emperor Stefan Dušan (two years later, a publication was printed on that occasion), and finishes with 2021 when the 700th anniversary of the death of King Milutin were marked. In this period, which was slightly longer than seven decades, many years represented anniversaries of notable events from Serbian mediaeval history. Through an exhaustive review we singled out the anniversaries of those events which were the subject of scientific attention and brought data on the ways in which they were marked. It was of importance to see which institutions were the organisers of those scientific events and also to find out if they were supported by the state authorities. We tried to find out to what extent the current political context influenced the scientific marking of some anniversaries. At the end we tried to perceive in which way the awareness was about the need for scientific concern about the marking of important events actually built at the time when their jubilees were approaching and which institutions concerned themselves with this question the most.

Key words: Anniversary, Middle Ages, event, history, science, celebration/marking, cultural memory